

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ ÎN DREPTUL MEDIULUI

Prof. univ. dr. Daniela Marinescu,
Facultatea de Științe Juridice și Administrative,
Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”

Abstract. *Civil responsibility in the area of the environment is regulated by zone regulations. As such, the requirements for environment protection, when there is the danger of pollution, presuppose reasonable (necessary and sufficient) carefulness in the exertion of rights and obligations concerning the sustainable usage of the environment. We hold that the classical system of responsibility for damages which is regulated by the civil law is rarely applied when it comes to damages to the environment, that there are a number of particularities concerning responsibility and even the forms of civil criminal responsibility.*

În dreptul mediului, prin răspunderea civilă delictuală se sancționează, în general, o conduită reprobabilă, antisocială, a subiectelor de drept, persoane fizice și juridice, care prin faptele lor licite sau ilicite (comisive sau omisive) produc pagube elementelor de mediu sau mediului în ansamblul său.

Prin consacrarea în Legea Fundamentală a obligației statului de a „reface și ocroti mediul înconjurător, precum și de a menține echilibrul ecologic”, s-a creat cadrul juridic general pentru ocrotirea și prin mijloace de drept civil a victimelor acțiunilor prin care se aduc prejudicii ecologice.

Termenul de „refacere a mediului înconjurător” menționat de textul constituțional se poate interpreta nu numai din punct de vedere al contribuției statului la restabilirea echilibrului ecologic, ci și în sensul intervenției instituțiilor civile în soluționarea delictelor civile prin care s-au cauzat prejudicii mediului.

Un alt text constituțional care se referă nemijlocit la protecția mediului este art. 44 alin. (7), în care se consacră obligația specifică pentru protecția mediului înconjurător, prevăzându-se că „dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la reglementarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului revin proprietarului”. De asemenea, în aliniatul 5 al aceluiași articol, se menționează că „Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității”. Pe baza acestui text, credem, că orice autoritate publică va putea fi acționată în justiție pentru daune aduse mediului (sau componentelor acestuia) în situațiile expres specificate de text, adică prin „folosirea subsolului oricărei proprietăți imobiliare” pentru lucrări de interes general.

Temeiul juridic al răspunderii civile pentru prejudicii cauzate mediului este Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului, cu modificările și completările

ulterioare, care în art. 95, ridică la rang de principiu caracterul obiectiv al răspunderii pentru prejudiciu.

Răspunderea civilă se particularizează în dreptul mediului până la nivelul reglementărilor sectoriale. Ca urmare, cerințele protecției mediului, în condițiile pericolului poluării, presupun o diligență rezonabilă (suficientă și necesară) în exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor privind utilizarea durabilă a mediului.

Trebuie să arătăm de la bun început că sistemul clasic al răspunderii pentru prejudicii reglementat de Codul civil se aplică rar în materie de pagube produse mediului, că sunt o serie de particularități privind elementele răspunderii și chiar formele răspunderii civile delictuale.

Este adevărat însă, că funcțiile răspunderii civile (normativ-educativă, funcția preventivă și cea reparatorie), ca și principiile clasice ale răspunderii civile se vor aplica și în dreptul mediului pentru situațiile în care acest fel de răspundere intervine, ca urmare a nerespectării reglementărilor legale referitoare la conservarea, dezvoltarea și protecția mediului și nu există sau nu contravin reglementărilor speciale în domeniu.

Până în prezent, în domeniul protecției mediului s-a apelat mai mult la două instituții clasice de drept civil și anume:

a) la normele referitoare la raporturile de vecinătate, a căror esență privește concilierea intereselor agentului poluant cu cele ale victimei poluării, stabilindu-se atât limitele admisibile ale poluării, cât și obligația corelativă ca daunele să fie suportate de cel ce poluează;

b) norme care reglementează răspunderea civilă reparatorie.

Aplicarea normelor dreptului civil în materia răspunderii pentru prejudicii aduse mediului se face prin adaptarea lor la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului.

a) Subiectele îndreptățite la repararea daunelor aduse mediului.

Prin definiție, mediul natural nu este subiectul victimă care să reclame reparațiunea, ci o valoare fundamentală care este ocrotită pe plan intern și internațional, prin lege¹. În cadrul dreptului intern, acest subiect poate fi statul, o unitate administrativ-teritorială, persoana fizică sau juridică, publică sau privată, căruia i s-a produs un prejudiciu ca urmare a nerespectării normelor de protecție a mediului.

Progrese notabile s-au înregistrat în cazul în care, legea a recunoscut asociațiilor neguvernamentale dreptul de acțiune pentru obținerea reparării vătămărilor cauzate intereselor colective (cum este cazul Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 195/2005).

Cu alte cuvinte, cei îndreptățiți să ceară repararea pagubelor, pot fi: cei ce invocă o vătămare a integrității fizice; cei care reclamă repararea unei vătămări a unui interes de natură patrimonială; cei care acționează în virtutea calității lor de gestionari, obligați legal la repararea anumitor elemente de mediu.

Pe plan internațional, subiectul îndreptățit la reparațiune este, în principiu, titularul mediului, adică statul – în cazul în care mediul afectat se află sub jurisdicția națională sau comunitatea internațională – în cazul în care mediul afectat are statutul „patrimoniului comun”. Statul apare nu numai ca subiect de drept asupra unui „patrimoniu”, în cadrul limitelor jurisdicției sale, ci și ca subiect având misiunea protecției mediului și a conservării resurselor acestuia, chiar dincolo de aceste limite.

¹ Ion Grigore Sion, *op. cit.*, p. 128.

b) Persoana responsabilă

Ținând seama de faptul că legătura de cauzalitate între fapta prejudiciabilă și prejudiciu este destul de greu de stabilit, datorită mai ales caracterului difuz al daunelor, într-un mare număr de cauze reglementările juridice au constituit un responsabil determinabil, în mod prealabil realizării pagubei².

Dintre sistemele mai des folosite în acest domeniu, menționăm:

a) desemnarea înainte de producerea prejudiciului a persoanei responsabile, care este obligată să subscrie o garanție (de exemplu, în cazul răspunderii pentru daune nucleare); constituirea unui fond de indemnizare a victimelor din contribuțiile depuse de poluatori; prin intermediul reglementărilor fiscale;

b) desemnarea victimei.

Ca principiu general, despăgubirea trebuie făcută de către autorul daunelor.

c) Particularitățile elementelor constitutive ale răspunderii civile delictuale în dreptul mediului.

Pentru angajarea răspunderii civile delictuale trebuie să fie întrunite cumulativ, următoarele elemente:

- săvârșirea unei fapte ilicite;
- producerea unui prejudiciu,
- între fapta ilicită și prejudiciu să existe un raport de cauzalitate;
- culpa autorului faptei ilicite.

În dreptul civil, aceste elemente se cer a fi cumulativ întrunite nu numai când răspunderea este pentru fapta proprie, ci și atunci când se răspunde pentru fapta altuia sau pentru prejudiciile cauzate de lucrurile și animalele aflate în pază juridică.

În ceea ce privește elementele constitutive clasice, ale oricărei situații de răspundere civilă delictuală, menționate mai sus, în dreptul mediului acestea prezintă o serie de *particularități*, pentru a căror înțelegere trebuie să facem, desigur, referire la dreptul comun.

După cum s-a arătat în literatura juridică³, cuvântul „faptă” poate avea atât un înțeles restrâns – ca o manifestare perceptibilă simțurilor noastre, adică gândirea exteriorizată, materializată, cât și un sens mai larg, care cuprinde pe lângă manifestarea externă a omului și efectele acesteia, concretizate, pe planul dreptului, în modificarea unor raporturi sau situații juridice existente.

Fapta are un caracter ilicit atunci când contravine normelor dreptului obiectiv și în același timp, încalcă și dreptul subiectiv al persoanei prejudiciate⁴.

În dreptul civil, regula este a răspunderii numai pentru fapte ilicite. Cu privire la caracterul ilicit, Codul civil (art. 998) se referă la „orice faptă a omului”. Plecându-se de la această formulare care leagă răspunderea delictuală de orice faptă păgubitoare a omului, săvârșită fie intențional, fie din neglijență sau imprudență, s-a căutat să se desprindă prin analiza normelor legale implicite care, fie ar consacra o multiplicitate de îndatoriri speciale preexistente (Planiol), fie ar statornici obligații legale generale, cum ar fi aceea de a urmări intenționat păgubirea altuia

² Mircea Duțu, *op. cit.*, p. 146.

³ M. Eliescu, *op. cit.*, p. 140; I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa, *op. cit.*, p. 72.

⁴ Fr. Deak, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, București 1960, p. 193.

sau aceea de a activa în viața socială cu prudența și diligența unui om rațional aflat în aceleași condiții exterioare⁵.

În dreptul mediului, faptele generatoare de răspundere includ fie conduite ilicite prin care se produc pagube mediului și reprobabile prin ilicitatea lor, fie o seamă de activități curente, normale, *licite per se*, dar care pot constitui uneori cauze ale vătămărilor produse mediului.

Dacă prima categorie de fapte atrage răspunderea pe temeiul culpei (răspunderea subiectivă), cea de a doua, în afara oricărei culpe, angajează răspunderea pe temeiul riscului (răspunderea obiectivă).

În ceea ce privește cauzele care duc la *înlăturarea caracterului ilicit al faptei* din dreptul civil și anume: starea de legitimă apărare, starea de necesitate, îndeplinirea unei îndatoriri de serviciu, consimțământul victimei și într-o oarecare măsură exercitarea unui drept, atunci când fapta este în legătură sau are drept consecință prejudicierea unor componente ale mediului sau mediul în ansamblul său, pot fi luate în considerație starea de necesitate, consimțământul dat în mod valabil de către victimă, culpa gravă a victimei care a acționat greșit sau a omis să acționeze, forța majoră și, în domeniul pagubelor nucleare actele de conflict armat, război civil sau insurecție armată.

Potrivit Codului penal, o faptă este considerată a fi săvârșită în stare de necesitate, dacă se comite în scopul de a salva de la un pericol iminent și care nu ar putea fi altfel înlăturat, persoana făptuitorului sau a altuia, un bun al său sau al altuia ori un interes public.

Se reține din text, că pentru a exista starea de necesitate se cer întrunite cumulativ, următoarele condiții: să fie vorba de un pericol iminent; pericolul să nu poată fi înlăturat prin alte mijloace; pericolul să amenințe viața, integritatea corporală ori sănătatea unei persoane sau un bun important al unei persoane ori un interes public.

Nu se consideră în stare de necesitate persoana care în momentul când a săvârșit fapta și-a dat seama că va cauza urmări vădit mai grave decât cele ce s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat. De exemplu, în caz de inundație, se scot produsele și substanțele periculoase din depozitul special amenajat, amenințat de inundație și se depun pe un teren (cultivat sau nu) creând astfel posibilitatea sustragerii sau împrăștierii lor, a producerii riscului de intoxicații la om și animale, precum și poluarea mediului sau în cadrul aceluiași exemplu, cu același mijloc de transport cu care s-au scos substanțele periculoase din depozit, se transportă pentru a fi salvate persoane, alimente, animale sau diferite materiale. Existând pericolul de contaminare, prejudiciul este mai mare decât în cazul în care s-ar fi lăsat ca depozitul să fie inundat sau luat de viitură. Consecințele acțiunii de înlăturare a pericolului sunt în această situație mai grave decât acelea pe care le-ar fi provocat pericolul însuși, iar persoana care și-ar fi putut da seama de aceste urmări, nu se poate considera în stare de necesitate.

Ca urmare, considerăm că fapta persoanei, chiar dacă în unele situații de stare de necesitate trebuie socotită licită, nu poate exonera de răspundere pentru prejudiciul cauzat mediului înconjurător.

În ceea ce privește exercitarea unui drept – ca situație ce înlătură uneori caracterul ilicit al faptei – considerăm că este greu de stabilit atunci când se aduce un prejudiciu mediului, dacă

⁵ M. Planiol, *Etudes sur la responsabilite civile*, în RCLJ, 1905, p. 283; M. Eliescu *op. cit.*, p. 146.

dreptul subiectiv a fost exercitat potrivit scopului său economic și social, de vreme ce mediul a fost prejudiciat. Niciun drept subiectiv al nici unei persoane nu poate fi exercitat astfel încât să aducă prejudicii mediului sau să pună în pericol viața, sănătatea oamenilor și animalelor. Pe de altă parte, conținutul dreptului subiectiv este destul de general, legea neputându-l preciza în toate amănuntele sale.

Dimpotrivă, în condițiile creșterii continue a poluării, cerințele protecției mediului presupun, ca diligența rezonabilă (suficientă și necesară) în exercitarea dreptului privind mediul, să fie intensă și să dobândească valențe noi. În realizarea oricărui drept subiectiv, trebuie să se pornească de la anticiparea consecințelor posibile asupra stării naturale a mediului, ale fiecărei acțiuni, de la substituirea limitelor nesigure ale dreptului de a acționa numai conform propriilor interese, cu limite sigure ale normelor de folosire a factorilor de mediu, pentru asigurarea imperativelor existenței unui mediu curat și ale dezvoltării durabile.

Din acest punct de vedere, abuzul se poate manifesta prin actele realizate în exercitarea atributelor drepturilor subiective asupra mediului, ce depășesc prin consecințe, scopurile social-economice ce au stat la baza recunoașterii lor, aducând prejudicii mediului, nerespectând prevederile actelor normative în vigoare și standardele tehnice privind folosirea rațională a factorilor naturali⁶.

În majoritatea cazurilor, fapta nu este săvârșită cu intenția de a aduce prejudicii factorilor de mediu, dar constituind o exercitare a drepturilor subiective în condiții necorespunzătoare de diligență și prudență, determină efecte negative asupra stării naturale a mediului, reprezentând o abatere de la cerințele social-economice de ocrotire a acestuia, abatere ce trage răspunderea persoanei vinovate.

Abuzul de drept, așa cum s-a arătat în literatura juridică⁷, se poate ivi în situații cum sunt:

- a) comiterea de către deținătorii de terenuri în exercitarea drepturilor lor, a unor acte de folosință intensivă care depășesc posibilitatea naturală și potențială a solului, conducând la degradarea calității lui și la diminuarea potențialului productiv;
- b) realizarea unor tratamente îndelungate cu substanțe fitosanitare;
- c) aplicarea nerațională, în exercitarea dreptului de proprietate sau de folosință a irigațiilor etc.

Manifestându-se în formă comisivă sau omisivă, abuzul de drept nu trebuie în mod necesar să se caracterizeze prin prezența unei intenții speciale, adică să izvorască din dorința autorului ca prin exercitarea dreptului său subiectiv să lezeze dreptul terților sau din acceptarea unui asemenea rezultat, el putându-se manifesta și ca urmare a existenței unei ușurințe sau neglijențe cât privește rezultatele posibile ale acțiunilor prin care se exercită dreptul respectiv⁸.

Pentru a reține existența abuzului de drept, nu este suficient să se dovedească exercitarea acestui drept și a consecințelor sale, cât timp nu se stabilește caracterul culpabil al acțiunii sau inacțiunii, dauna adusă terților și existența raportului de cauzalitate între acestea. În fiecare caz în parte, se impune o apreciere complexă a condițiilor în care a acționat titularul dreptului care

⁶ Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, Editura Galian, București, 1993, p. 97;

⁷ *Ibidem*.

⁸ Abuzul de drept este caracterizat prin faptul că dreptul subiectiv exercitat „în sine” poate exprima un interes legitim, însă prin scopul urmărit (intenția) sau prin ușurința manifestată (culpa) produce un efect negativ, exercitarea dreptului devenind abuzivă.

se pretinde că a abuzat, pentru a se stabili corect acel fapt care exprimă caracterul abuziv al exercitării dreptului.

În aceste condiții se naște în mod firesc întrebarea: dacă și în ce situații caracterul ilicit al faptei păgubitoare pentru mediu, poate fi înlăturat?

Până în prezent, în legislația noastră în vigoare, astfel de cazuri sunt prevăzute numai în domeniul nuclear, unde pericolul de contaminare este deosebit de grav, Convenția de la Viena din 21 mai 1963, referitoare la răspunderea civilă în materie de pagube nucleare și Legea nr. 703/2001 privind răspunderea civilă pentru daune nucleare, stabilind principiul după care operatorul unei instalații nucleare răspunde exclusiv și obiectiv pentru orice daună nucleară, dovedită a fi cauzată printr-un accident nuclear survenit la această instalație sau prin folosirea materialului nuclear ori implicând un material nuclear transmis acestei instalații, prevăd că acesta nu va fi exonerat de răspundere, decât dacă dovedește că paguba nucleară rezultă din neglijența gravă a victimei care a acționat greșit sau a omis să acționeze. Operatorul instalației nucleare nu răspunde însă pentru pagubele nucleare cauzate printr-un accident nuclear care provine din acte de conflict armat, de ostilitate, de război civil sau insurecție, precum și pentru cele care rezultă în urma unui cataclism natural.

În ceea ce privește *prejudiciul*, ca element esențial al răspunderii delictuale⁹, până la apariția vechii legi a protecției mediului nr. 137/1995, în dreptul pozitiv român nu a existat un text care să definească prejudiciul în materie de mediu. Anterior acestei legii, Legea mediului nr. 9/1973 stabilea doar, în art. 73, că „încălcarea normelor legale privind protecția și conservarea mediului atrage răspunderea civilă”, fără a face alte distincții. Ca urmare, în literatura noastră juridică s-a folosit termenul de „daună ecologică”, termen „împrumutat” din doctrina franceză¹⁰, pentru a releva trăsăturile particulare ale prejudiciilor indirecte rezultate din atingerile aduse calității mediului, mai ales dacă se are în vedere că vătămările aduse unuia din componenții naturali (apă, aer) ai mediului se răsfrâng și asupra celorlalți (sol, floră, faună), datorită unității și interdependenței lor.

Având în vedere particularitățile mediului, dauna ecologică a fost considerată, în general, ca fiind „acea vătămare care aduce atingere ansamblului elementelor unui sistem și care, datorită caracterului său indirect și difuz, nu permite constituirea unui drept la reparație”¹¹.

În elucidarea problemei dacă victima unei asemenea daune este omul sau mediul său, în funcție de răspunsurile date s-a conturat și concepția despre natura și întinderea daunei ecologice.

Unii autori au susținut că dauna ecologică este cea cauzată persoanelor și bunurilor de către mediul în care acestea se găsesc, mediul fiind astfel considerat cauza și nu victima daunelor¹².

Alți autori, au considerat dauna ecologică ca fiind „vătămarea adusă mediului”¹³.

⁹ Prejudiciul a fost definit în literatura juridică ca fiind „rezultatul, efectul negativ suferit de o anumită persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșite de o altă persoană ori ca urmare a faptei unui animal sau lucru, pentru care este ținută a răspunde o anumită persoană” (C. Stătescu, C. Birsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura ALL., București, 1994, p. 134).

¹⁰ Acest termen a fost utilizat pentru prima dată de Michel Despax, în *Droit de l'environnement*, Litec-Paris, 1980, p. 1036.

¹¹ Michel Prieur, *Droit de l'environnement*, Daloz, 1991, p. 1034-1041.

¹² R. Drago, Prefață la lucrarea lui P. Girod, *La reparation damage ecologic*, These, Paris, 1974, p. 13.

¹³ P. Girod, *La reparation damage ecologic*, These, Paris, 1974, p. 13.

În general, dauna ecologică a fost asimilată daunei produse prin poluare, vizând toate domeniile care contribuie la degradarea factorilor naturali. F. Caballero consideră astfel că „dauna ecologică este orice pagubă cauzată direct mediului, considerată ca independentă de repercursiunile sale asupra persoanelor și bunurilor”¹⁴.

Au fost de asemenea autori, care au distins între daunele produse prin poluare și care sunt suportate de patrimoniul identificabile și particulari și daune ecologice propriu-zise suportate de mediul natural în elementele sale neapropiate și afectând echilibrul ecologic în calitate de patrimoniu colectiv¹⁵.

Într-o concepție modernă, se recunoaște fiecăruia dreptul de a proteja „bunurile-mediul”, precum și existența dreptului subiectiv la mediu, care să permită o protecție eficace a elementelor sale, cunoscute în calitate de „res comunes”¹⁶.

În concluzie, în noțiunea de „daună ecologică” au fost incluse atât pagubele suferite prin poluare de mediul natural, cât și cele suportate de om sau de bunuri, mediul fiind definit în reglementarea anterioară Legii nr. 137/1995, ca fiind format din totalitatea factorilor naturali și ai celor creați prin activități umane, iar reglementarea răspunderii civile nu făcea nicio distincție între diferitele elemente ale mediului.

Actuala lege a protecției mediului (Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005, cu modificările și completările ulterioare) a păstrat în reglementarea cu privire la răspundere, dată în art. 95 alin. (1), termenul de „prejudiciu adus mediului” prevăzut în art. 89 lit. r) din vechea Lege a protecției mediului nr. 137/1995 și, în același timp, denumirea tradițională din Codul civil, înscriindu-se, în mod constant, pe direcția Declarațiilor de la Stockholm și Rio în ce privește recomandarea adresată

¹⁴ F. Caballero, *Essai sur la nation juridique de nuisance*, Paris, 1981, p. 293.

¹⁵ Astfel, P. Girod, asimilează în fapt dauna ecologică cu cea provocată de poluare, vizând toate prejudiciile care contribuie la degradarea elementelor naturale, în ultimă instanță acestea fiind cauzate de om. Dacă prejudiciile afectează în primul rând aerul, apa sau solul, ne interesează pentru că aceste elemente sunt utilizate direct de către om. Această responsabilitate prin ricoșeu care caracterizează dauna ecologică, are în vedere atât prejudiciile directe cauzate în mod individual, cât și în ansamblul colectivității umane, care este vital interesată în salvarea patrimoniului ecologic.

F. Caballero, preconizează recunoașterea unui prejudiciu adus mediului. Autorul preferă introducerea unor distincții între prejudiciile cauzate de poluare, care pot fi circumscrise la două tipuri.

G. Martin, preconizează a se recunoaște fiecăruia dreptul de a proteja „bunurile-mediul” și de a se recunoaște un drept subiectiv la mediu, care să permită o protecție eficace a elementelor sale, cunoscute în calitate de „res comunes”. Titularul unui drept subiectiv trebuie să aibă toate prerogativele în ceea ce privește mediul înconjurător și folosirea asupra acestuia a dreptului de proprietate sau a altor drepturi.

Gibonnier, sugerează că fiecare individ are un drept subiectiv la puritatea naturală a mediului de viață și toate situațiile de poluare constituie o violare a acestui drept.

Concluzionând asupra acestor teorii, M. Preiuer (*op. cit.*, p. 1036-1039) arată că dauna ecologică comportă un risc specific, situațiile în care se aduc prejudicii mediului înconjurător fiind caracterizate printr-o mare complexitate. Este știut faptul că nu se poate reconstitui un biotop sau o specie în curs de dispariție și că multe din acțiunile asupra mediului sunt legate de progresul tehnologic.

Poluarea are efecte cumulative și sinergice, care fac ca acestea să interacționeze între ele.

Daunele ecologice sunt difuzate prin modul lor de manifestare și prin modalitățile de realizare a raportului de cauzalitate. Ele se raportează la început într-un element natural și indirect asupra dreptului individului (Priour, *op. cit.* p. 1039).

¹⁶ G. Martin, *Indemnization des dommages ecologique*, Paris, 1977, p. 261.

statelor de a se elabora norme pe plan național referitoare la „indemnizarea victimelor poluării și ale altor daune ecologice”.

În literatura de specialitate¹⁷, anterioară apariției Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului, luându-se act de textul de lege lata – care impunea denumirea de „prejudiciu adus mediului” în locul celei de daună ecologică (preferată de doctrina anterioară apariției Legii nr. 137/1995), a început să se folosească sintagma „prejudiciu ecologic” pentru prejudiciul în înțelesul Legii nr. 137/1995.

În ce ne privește, am arătat că ni se pare mai potrivită folosirea națiunii de „prejudiciu adus mediului” decât a celei de „prejudiciu ecologic”, aceasta din urmă fiind mai restrictivă, din următoarele considerente:

Noțiunea de „mediu” este, în primul rând, mai complexă decât noțiunea de „ecologie”. Pornind de la Dicționarul explicativ al Limbii române (DEX) care arată că termenul de „mediu” exprimă „natura înconjurătoare în care se află *ființele și lucrurile*, de la definiția dată în Le Grand Larousse (1972) ca fiind „ansamblul elementelor *naturale și artificiale* care condiționează viața umană”, precum și de la alte definiții date în literatura juridică română și străină și în diferitele legislații naționale, inclusiv cele date de Legile nr. 9/1973 și nr. 137/1995, la care am putea adăuga și actuala reglementare a protecției mediului dată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005, rezultă că mediul reprezintă în esență, ansamblul elementelor naturale și a celor *create prin activități umane*, aflate în interacțiune și interdependență, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului.

Ecologia este o știință biologică, cu caracter interdisciplinar care studiază condițiile de existență și interacțiunile dintre ființele vii și dintre acestea și mediul lor natural. Ea este știința care studiază „sistemele supraindividuale de organizare a materiei (populații, biocenoze, biosfera) integrate în mediul lor abiotic”¹⁸.

Ecologia nu se ocupă și de sistemul elementelor artificiale, care constituie suport și condiționează viața umană, presupunând activitatea conștientă a omului.

Mediul trebuie privit atât din punct de vedere ecologic – mediul natural – cu tot ceea ce presupune acesta, cât și din punct de vedere antropic – cel creat prin activități umane. Ori tocmai activitățile omului sunt cele care produc și cele mai mari și mai grave prejudicii mediului.

Prejudiciul reprezintă efectul cuantificabil în cost al daunelor aduse sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, fiind provocat de poluanți, activități dăunătoare ori dezastre¹⁹. El urmează deci, a fi evaluat pecuniar, respectiv să fie estimate cheltuielile necesare pentru restabilirea (refacerea) echilibrului natural lezat.

În acest domeniu, *reparația în natură*, nu este în principiu, posibilă. În fapt, nu urmează a se restabili o situație anterioară (*restitutio in statu quo ante*) printr-o deplasare de elemente materiale (de la autorul responsabil la victima care încearcă prejudiciul), ci se stabilește o obligație cu privire la plata unor sume de bani, ce acoperă doar uneori integralitatea cheltuielilor ce trebuie făcute pentru refacerea echilibrului ecologic sau a factorilor de mediu lezați.

¹⁷ Mircea Duțu, *Legea protecției mediului*, revista „Dreptul”, nr. 5/1996, p. 9.

¹⁸ M. Botnariuc, V. Vădineanu, *Ecologie*, Ed. Didactică și Pedagogică, București 1982, p. 8.

¹⁹ Art. 2, pct. 52 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005, cu modificările și completările ulterioare.

Și în domeniul dreptului mediului, prejudiciul trebuie să fie *cert*. Sunt certe însă, nu numai *prejudiciile actuale ci și prejudiciile viitoare*, dacă există certitudinea că ele se vor produce și sunt elementele necesare pentru a le determina întinderea. Dacă nu se poate cunoaște întreaga întindere a pagubei (ceea ce se întâmplă cel mai des atunci când este vorba de poluarea mediului sau a componentelor sale), instanța se va limita numai la obligarea reparării prejudiciului constatat cu certitudine, putând ulterior să revină pentru a acorda întreaga reparație pentru prejudiciile ivite după pronunțarea hotărârii, cu singura condiție de a se dovedi că ele provin din aceeași faptă.

Persoana fizică și juridică responsabilă de producerea prejudiciului, va fi obligată la repararea acestuia, precum și la costurile aferente înlăturării urmărilor produse, în vederea restabilirii situației anterioare.

Acest lucru rezultă din prevederile art. 6 și art. 94 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului, cu completările și modificările ulterioare, conform cărora „protecția mediului constituie obligația și responsabilitatea autorităților administrației publice centrale și locale, precum și a tuturor persoanelor fizice și juridice”. Dintre obligațiile de mediu ce revin persoanelor fizice și juridice se menționează, printre altele, suportarea costului pentru repararea prejudiciului și înlătură urmările produse de acesta, restabilind condițiile anterioare producerii prejudiciului, potrivit principiului „poluatorul plătește”²⁰. Din analiza textului rezultă obligația de reparațiune, care include *nu numai prejudiciul propriu-zis ci și costurile necesare prevenirii și restaurării echilibrului ecologic*.

Conform principiului „poluatorul plătește”, un operator care produce prejudiciu asupra mediului sau creează o amenințare iminentă pentru mediu, trebuie, în principiu, să suporte costurile măsurilor de prevenire și remediere necesare.

Suportarea costurilor măsurilor de prevenire se fundamentează pe faptul că acestea au fost luate pentru a se conforma cu prevederile legislative, de reglementare și administrative privind activitățile desfășurate, precum și cu obligațiile prevăzute în orice permis sau autorizație.

Așa după cum arătam, pornind de la caracteristicile naturale ale mediului, daunele aduse acestuia sunt ireversibile, sunt prejudicii difuzate în manifestarea lor și în stabilirea legăturii de cauzalitate²¹.

Pe de altă parte, nu toate formele de prejudicii aduse mediului pot fi remediate, prin mijloacele mecanismului răspunderii. Pentru ca un mecanism să fie eficient, este necesar să fie identificați unul sau mai mulți poluatori, prejudiciul trebuie să fie concret și cuantificabil și stabilită legătura de cauzalitate între prejudiciu poluatorul/poluatorii identificați. De aceea, răspunderea de mediu nu este un instrument corespunzător în cazul poluării extinse cu caracter difuz, acolo unde este imposibil de a lega efectele negative asupra mediului de acțiunile sau inacțiunile unor actori individuali²².

²⁰ Art. 94, lit. i) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului, cu modificările și completările ulterioare.

²¹ În dreptul civil, termenii de „prejudiciu”, „pagubă” ori „daună” sunt sinonimi. Sunt situații, când termenul de „daună” este folosit și în sensul de despăgubire acordată-un titlu de operațiune constând în echivalentul bănesc al pagubei produse – se exprimă prin noțiunea de „daune interese”.

²² A se vedea, Directiva 2004/35/CE din 21 aprilie 2004 a Parlamentului European și a Consiliului privind răspunderea de mediu referitoare la prevenirea și remedierea prejudiciului cauzat mediului. Directiva se referă la

În ceea ce privește stabilirea întinderii prejudiciului cauzat, aceasta este greu de făcut existând un număr însemnat de necunoscute, deoarece multora din elementele componente ale mediului nu li se poate atribui o valoare economică²³.

În raport cu asemenea realități, s-au conturat două căi fundamentale și una intermediară: o singură categorie de pagube ecologice poate, relativ ușor, să cunoască o evaluare monetară: cele cauzate integrității persoanelor, bunurilor private ori activităților comerciale. Din analiza jurisprudenței din diferite țări, rezultă că acestea sunt frecvent singurele pagube efectiv reparate.

Pe de altă parte, în unele cazuri, dreptul trebuie să ia în calcul, cel puțin parțial, daunele cauzate bunurilor situate în afara circuitului civil prin „atingerile pe care acestea le suferă în pagube cauzate activităților economice”. Așa s-a acceptat, de exemplu, traducerea unor degradări ale mediului marin în termeni de pierderi pentru activitățile de pescuit ori de turism.

În literatura de specialitate s-a arătat însă, că această metodă prezintă și unele inconveniente ca:

a) mascarea unei părți de degradări obiective, confirmarea că orice pierdere care nu poate fi „convertită” în pagubă nu poate fi luată în calcul etc.;

b) evaluarea forfetară a unei pagube prezintă o serie de avantaje: simplitatea și costul redus de negociere, previzibilitatea și securitatea, fac mai facil recursul la asigurare; în același timp, introduce însă și o mare rigiditate, greutăți tehnice în elaborarea baremurilor etc.

Unele sisteme de drept au instituit această metodă de evaluare, pe calea stabilirii de baremuri pentru distrugerea unor bunuri naturale ori specii²⁴.

În legătură cu *raportul de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu* trebuie să se țină seama de împrejurarea că orice faptă se desfășoară într-o infinită serie de relații cu alte fapte ori cu o serie de factori exteriori.

Atunci când se procedează la izolarea artificială a corelațiilor (izolare necesară pentru stabilirea raportului de cauzalitate), un criteriu pentru analiza și selecționarea factorilor contributivi la producerea prejudiciului îl constituie și criteriul oferit de relevanța pe care însăși legea o impune unui anumit comportament, evaluarea juridică a nerespectării acestei cerințe. În funcție de acest criteriu se poate aprecia în ce măsură subiectul răspunderii este dator să acționeze într-un anumit mod, în ce măsură prin această acțiune a sa era posibil să oprească cursul unor evenimente ori acțiunea păgubitoare sau în ce fel prin comportarea sa de nerespectare a legii, a determinat direct sau indirect, producerea prejudiciului²⁵.

prejudiciul adus mediului sau unei amenințări cu un asemenea prejudiciu, cauzate de poluarea cu caracter difuz, acolo unde se poate stabili o legătură de cauzalitate între prejudiciu și activitățile operatorilor individuali.

²³ De exemplu, este greu de evaluat prețul unei păsări care a fost victima mării negre, a unui peisaj degradat, a aerului poluat etc.

²⁴ De exemplu, Decretul spaniol din 22 iunie 1986 care a stabilit un barem de daune interese revizibil în funcție de costul vieții și fondat pe costul înlocuirii animalelor distruse.

²⁵ În doctrina și practica juridică din țările occidentale au fost propuse diferite sisteme pentru delimitarea faptelor sau a împrejurărilor care să fie reținute în sfera cauzei ce a determinat producerea prejudiciului.

Astfel, potrivit *sistemului echivalenței condițiilor*, în ipoteza în care nu se poate stabili cu precizie cauzele prejudiciului, se atribuie valoarea cauzelor egală tuturor faptelor și evenimentelor care au precedat acel prejudiciu.

În cazul *sistemului cauzei proxime*, din întreaga sferă a evenimentelor și faptelor care au precedat producerea efectului păgubitor, se restrânge câmpul causal, reținându-se drept cauză ultima faptă, ceea ce este imediat anterior

Raportul de cauzalitate între fapta prejudiciabilă și prejudiciul produs este de cele mai multe ori greu de stabilit, ca de exemplu, în cazul poluării atmosferice, unde un rol important revine și condițiilor (meteorologice sau de altă natură) care însoțesc acțiunea cauzelor, influențând-o în sens favorabil sau defavorabil, accelerând sau întârziind producerea efectelor. Tot astfel, în cazul accidentelor nucleare, unde relația dintre un accident produs la mii de km și zeci de ani înainte și consecințele acestuia, este greu de stabilit.

Însoțind cauzele în timp și spațiu, condițiile influențează asupra acțiunii acestora în sensul producerii efectului sau, dimpotrivă, zădărniciind această acțiune.

Practica noastră juridică pleacă de la premisa coexistenței dintre cauză și condiții, incluzând în raportul de cauzalitate nu doar faptele ce constituie cauza necesară, dar și condițiile cauzate, adică faptele ilicite care au făcut posibilă și au mediat acțiunea cauzală.

Anumite prejudicii aduse mediului sau componentelor sale pot să nu fie cauzate prin fapta ilicită a unei singure persoane, ci să existe un raport de cauzalitate între prejudiciu și comportarea ilicită a mai multor persoane (pluralitate de cauze). În această situație, pentru a considera un rezultat ca fiind cauzat în comun, nu este necesar ca persoanele să acționeze prin fapte simultane, de aceeași intensitate sau ca faptele să fie legate printr-un scop unic și nici ca persoana care a cauzat rezultatul, împreună cu alte persoane, să cunoască faptele celorlalți. Este necesar doar, ca faptele ilicite ale persoanelor să constituie, în ansamblul lor, un tot indivizibil, cauza prejudiciului.

În fine, elementul subiectiv al răspunderii civile este *culpa*.

Caracterul ilicit și cel culpabil al faptei cauzatoare de prejudicii sunt condiții distincte fără de care nu există răspundere civilă²⁶. Dacă caracterul ilicit al faptei este o condiție a caracterului culpabil, în schimb nu orice faptă ilicită este în mod necesar și culpabilă. Aceasta se explică în multe situații în dreptul mediului, unde factorii de mediu pot fi prejudiciați prin fapte care să cuprindă în sine atitudinea negativă a autorului lor față de interesele generale ale societății. Așa cum s-a arătat în literatura juridică pentru ca „fapta ilicită să devină culpabilă trebuie să se fi produs un anumit ecou pe plan psihologic (în aspectul intelectual și, mai ales, volitiv) adică să capete un contur subiectiv”²⁷. În cazul răspunderii obiective, interesul de a se stabili elementul subiectiv, culpa autorului, nu mai subzistă, elementul subiectiv fiind indiferent pentru existența răspunderii.

Dacă în dreptul civil, culpa reprezintă temeiul principal, de drept comun, al răspunderii delictuale, el nu este și unicul. Astfel, în domeniul daunelor nucleare, dar și în alte domenii în legătură cu care există o reglementare specială, răspunderea delictuală nu mai este fundamentată pe ideea de culpă, ci pe cea de risc.

d) Formele răspunderii civile delictuale; particularități în dreptul mediului

efectului. Se consideră astfel că, în lipsa acesteia, nici celelalte condiții antecedente nu ar fi devenit suficiente sub aspect causal, ultima cauză (cauza proximală) înglobând în sine eficiența tuturor cauzelor anterioare.

²⁶ Faptul că nu trebuie să se confunde culpa cu ilicitul, fiecare din aceste noțiuni fiind distinctă, a fost subliniat în literatura juridică. A se vedea, Paul Cosmovici, *Contribuții la studiul culpei civile, cu specială privire asupra culpei în contractele economice*, Editura Științifică, București, 1960, p. 57; T. R. Popescu, P. Anca, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Științifică, București, 1968, p. 183.

²⁷ I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa, *op. cit.*, p. 109;

1. Răspunderea obiectivă

Până la apariția Legii nr. 137/1995, dat fiind faptul că proba culpei este greu de făcut în cazul prejudiciilor cauzate mai ales prin poluare, datorită naturii diverse a poluanților, a caracterului difuz, a modului lor de răspândire și remanență, a naturii contaminării etc. în literatura juridică unii autori²⁸ s-au pronunțat pentru reglementarea generală a răspunderii pentru prejudicii cauzate mediului, pe baza principiului răspunderii obiective, a unei răspunderi în solidum a coautorilor prejudiciului, legitimarea procesuală activă a oricărui cetățean, precum și pentru definirea noțiunii de „daună ecologică” astfel încât să cuprindă și daunele indirecte, dat fiind raportul de cauzalitate foarte relaxat în acest domeniu.

Astfel, adaptându-se prevederile Codului civil și considerând că o pagubă adusă mediului poate fi produsă și ca urmare a viciului ascuns al lucrului (mijloc de producție, instalație de depoluare sau de reducere a poluării etc.) de care cei ce îl folosesc nu au cunoștință, situație care exclude răspunderea civilă pe temeiul culpei, în practică, problema răspunderii a fost soluționată pe baza dispozițiilor art. 1000 alin. (1) Cod civil, ca răspundere obiectivă.

Angajarea răspunderii pe acest temei, adică pentru prejudiciul cauzat de un lucru²⁹, iar nu în baza art. 998, 999 Cod civil³⁰, prezintă pentru victimă avantajul de a nu trebui să dovedească culpa celui chemat să răspundă pentru consecințele negative ale activității sale. Această soluție garantează într-o măsură mai mare, în condiții de probă mai puțin dificile, dreptul la despăgubire al persoanei prejudiciate. Dovada trebuie făcută în sensul că activitatea celui chemat să răspundă i-a creat reclamantului un prejudiciu. Această probă o dată administrată, caracterul causal al participării se presupune cât timp nu se dovedește contrariul, respectiv, că participarea nu a fost causală, prejudiciul datorându-se forței majore, faptei terțului sau culpei persoanei păgubite.

În interpretarea art. 1000 alin. (1) Cod civil, în doctrină, s-a reflectat atât concepția subiectivă a răspunderii civile delictuale întemeiată pe culpa prezumată³¹ a persoanei chemată să răspundă pentru fapta lucrului (activitatea poluantă), cât și pe concepția obiectivă care

²⁸ Yolanda Eminescu, Limitele acțiunii posibile a dreptului în domeniul protecției mediului înconjurător, revista „Studii și Cercetări Juridice” nr. 4/1976, p. 352.

²⁹ Prin „lucru” în sensul articolului citat, trebuie să înțelegem toate bunurile neînsuflețite, mobile sau imobile, periculoase sau nepericuloase, cu dinamism propriu și în mișcare sau inerte și în stare de repaus, cu excepția acelorora pentru care, legea prevede o reglementare specială (I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa, *op. cit.*, p. 190).

³⁰ Art. 998 Cod civil prevede că „*orice faptă a omului, care cauzează altuia prejudicii, obligă pe acela, din a cărui greșală s-a ocazionat, a-l repara*”, cuprinzând astfel, nu numai faptele intenționate ci și pe cele neintenționate; în continuare, art. 999, precizează faptul că răspunderea civilă este angajată pentru prejudiciul cauzat prin neglijență sau imprudență, ceea ce duce la concluzia că nu există o deosebire de regim între răspunderea delictuală și cea cvazidelictuală, în ambele situații fiind vorba de fapte ilicite și păgubitoare. Indiferent dacă prejudiciul a fost săvârșit cu intenție sau neglijență ori imprudență, în toate cazurile autorul a fost în culpă și va fi obligat la reparația integrală a pagubei. A se vedea pe larg, I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa, *op. cit.*, p. 50 și urm.

³¹ În literatura juridică (I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa, *op. cit.* p. 205) s-a arătat că art. 1000 alin. (1) Cod civil stabilește nu o prezumție de culpă, ci o „prezumție de răspundere”. Prezumția de responsabilitate este o noțiune tehnico-juridică exactă, care exprimă ceea ce este necesar și anume, dacă condițiile răspunderii sunt dovedite de către victimă, paznicul răspunde independent de culpă, însă el nu este declarat responsabil în mod absolut fără nicio limită, ci până la limita cauzelor de exonerare pe care, tocmai pentru că este prezumat responsabil, are obligația să le dovedească, pentru a nu fi obligat la plata despăgubirilor;

exclde ideea de culpă dovedită sau nedovedită și situează obligația de reparare a prejudiciului pe tărâmul răspunderii obiective, fundamentată pe riscul activității desfășurate³².

Legea nr. 137/1995 a consacrat principiul răspunderii obiective, principiu menținut și în actuale reglementare privind protecția mediului.

2. Răspunderea subiectivă

Răspunderea subiectivă pentru pagube produse mediului se aplică rar, reclamantul (victima) trebuind să dovedească că i s-a cauzat un prejudiciu real, direct și personal, culpa autorului faptei, precum și raportul de cauzalitate între faptă și prejudiciu.

Proba culpei este greu de făcut în cazul prejudiciilor cauzate prin poluare. Totuși, prin derogare de la principiul răspunderii obiective Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005, prevede în alin. (2) al art. 95 că „în mod excepțional, răspunderea poate fi și subiectivă pentru prejudiciile cauzate speciilor protejate și habitatelor naturale, conform reglementărilor specifice”, fiind transpuse astfel, prevederile Directivei 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind răspunderea de mediu referitoare la prevenirea și remedierea prejudiciului cauzat mediului, în speță a prejudiciilor aduse componentelor diversității biologice și habitatelor naturale.

3. Răspunderea rezultată din tulburările aduse stării de vecinătate

Plecând de la adevărul că viața și societatea impun și suportarea unor inconveniente „normale” care decurg din starea de vecinătate, că există o serie de poluări și daune admisibile până la o anumită limită, doctrina și practica juridică au considerat că atunci când aceste limite sunt depășite se naște dreptul la reparație prin instituția răspunderii civile delictuale.

Jurisprudența străină a admis, de asemenea, că tulburările pot rezulta și din exercițiul legitim al dreptului de proprietate, nu numai dintr-un exercițiu culpabil. Asemenea acte, întrucât produc vecinilor neajunsuri excesive, pe care aceștia nu trebuie să le sufere, dau naștere unei obligații de garanție sub forma unei răspunderi fără culpă³³.

Ținând de anormalitatea pagubei, caracterele obiective sunt în funcție de timp și de gravitate. O daună permanentă, fie pentru că este definitivă și perpetuă, fie că se prelungește ori se reînnoiește devine sursă de indemnizare. Este necesar însă și caracterul obiectiv legat de gravitate, pentru că numai reunirea ambelor elemente dă naștere la despăgubiri.

Gravitatea rezultă din faptul că tulburările de vecinătate sunt anormale. Anormalitatea

³² În cadrul teoriei culpei în paza lucrului, păzitorul juridic are obligația să nu lase lucrul să scape controlului său. Prin urmare, dacă lucrul a scăpat controlului și a cauzat astfel, un prejudiciu, păzitorul nu și-a respectat obligația sa, fiind deci în culpă. Întrucât neexecutarea obligației legale de pază se prezumă a fi fapta păzitorului (până la dovada contrară), existând o prezumție de cauzalitate și nu o prezumție de culpă, păzitorul, pentru a fi exonerat de răspundere va trebui să dovedească nu lipsa sa de culpă, ci o cauză străină. Teoria „culpei în pază” nu are în realitate (arată autorii citați) nimic comun cu culpa ca fundament al răspunderii pentru fapta omului, care implică o analiză a conduitei persoanei responsabile pentru a se vedea dacă atitudinea sa a fost sau nu neglijentă, imprudentă sau eventual, rău intenționată. Această problemă nu se pune în cazul răspunderii pentru lucru;

În teoria riscului, se recunoaște că răspunderea pentru lucru se stabilește în afară de orice culpă și se justifică, din moment ce o persoană, prin activitatea sa, expune alte persoane riscului unui prejudiciu. Ea va trebui să răspundă dacă riscul se realizează, întrucât culege profiturile de pe urma acelei activități.

³³ Mircea Duțu, *op. cit.*, p. 159.

pagubei se apreciază ținând seama de circumstanțele de timp și loc.

Dreptul la despăgubire se fundamentează din punct de vedere juridic pe dreptul fiecăruia de a nu fi privat, în tot sau în parte, de valoarea unui bun ori a unei situații și de avantajele pe care le poate avea de aici și nu pe conduita autorului daunei.

În dreptul nostru, prima obligație concretă în materie de servituți determinată de vecinătatea terenurilor, prevăzută în Codul civil art. 578, stipulează că „locurile inferioare sunt supuse a primii apele ce curg din locurile superioare, fără ca mâna omului să fi contribuit la aceasta”.

Obligațiile speciale de vecinătate au ca scop, mai întâi, de a evita consecințele dăunătoare ale vecinătății, iar apoi, în caz că ele s-au produs, de a repara daunele respective. Este modul de a menține relații normale între vecini, mai ales în ceea ce privește exploatarea terenurilor lor.

Pentru rezolvarea unor relații conflictuale, proprietarul are de ales mai multe variante: el poate să se opună unor acțiuni care ar fi permise prin dreptul de proprietate sau să tolereze astfel de acțiuni ale vecinului dacă nu aduc prejudicii.

Natura juridică a relațiilor de vecinătate este cea a servituților naturale³⁴ și legale³⁵. În literatura noastră juridică³⁶, s-a susținut în legătură cu servituțiile, că acestea nu sunt în fond servituți propriu-zise, ci un număr de obligații juste impuse proprietarilor pe cale naturală sau legală, ca reguli de bună vecinătate.

Ele sunt în realitate, mărginiri ale dreptului de proprietate care derivă din raporturile firești de bună vecinătate și se aplică oricărui fel de drept de proprietate³⁷.

Normele bunei vecinătăți acționează asupra componentelor de mediu (naturale și antropice) și ai titularilor acestor componente, ca titulari de mediu, care au o *capacitate juridică ecologică*.

În dreptul mediului, normele juridice ce intră în structura conceptului juridic al bunei vecinătăți sunt chemate să asigure, atât la nivel național cât și la nivel internațional, cooperarea subiectelor raporturilor juridice de protecție a mediului, în scopul promovării conceptului dezvoltării durabile și a parteneriatului mondial pentru salvagardarea Terrei în fața celor două pericole fundamentale:

- exploatarea nerațională a resurselor neregenerabile;
- poluarea cu formele ei sectoriale și transversale.

□ *Abuzul de drept.*

Implicând în primul rând, folosirea rațională, administrarea și gospodărirea judicioasă în scopul dezvoltării durabile a tuturor componentelor naturale și antropice, protecția mediului

³⁴ Potrivit art. 577 Cod civil, servituțiile naturale sunt: servitutea de scurgere a apelor naturale; servitutea izvoarelor; servitutea de grănițuire și servitutea de îngrădire.

³⁵ Servituțiile legale sunt: distanța plantațiilor, după care arborii înalți nu pot fi plantați la o distanță mai mică de 2 m față de hotar; distanța și lucrările intermediare pentru anumite construcții, servitutea de vedere care se referă la interdicția de a deschide fereastra spre fondul învecinat mai aproape de 1,90 m; picătura streașinilor, servitutea de trecere și servituțiile aeronautice care privesc numai terenurile situate în zonele de siguranță a zborurilor.

³⁶ Constantin Stătescu, Corneliu Bîrsan, *op. cit.*, p. 245; Ieftimie Pop, *Vecinătatea și buna vecinătate în dreptul internațional*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 57.

³⁷ Ion Filipescu, *Drept civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale*, Editura Actami, București, 1996, p. 253.

este un concept dinamic în permanentă înnoire și diversificare.

O asemenea realitate determină și în domeniul juridicului, o serie de consecințe în privința realizării unor drepturi (dreptul de proprietate, dreptul de folosință sau de administrare) asupra componentelor mediului, în sensul circumscrierii cât mai exacte a atributelor lor la scopurile social-economice generale pe care le exprimă și le promovează³⁸. Componenta ecologică este din ce în ce mai mult un element indispensabil în exercitarea drepturilor asupra componentelor mediului.

Protecția naturii față de agresiunile tot mai grave determinate de poluare, presupune ca diligența rezonabilă (suficientă sau necesară) în exercitarea drepturilor privind mediul să dobândească valențe noi; în realizarea drepturilor trebuie să se pornească de la anticiparea efectelor posibile asupra stării naturale a mediului ale fiecărei acțiuni.

Din acest punct de vedere, abuzul de drept se poate manifesta prin acte realizate în exercitarea atributelor drepturilor subiective asupra mediului, care depășesc, prin consecințele lor, scopurile social-economice care au stat la baza recunoașterii lor, aduc atingere interesului general, societății, de protecție, ameliorare și menținere a echilibrului ecologic, actelor normative în vigoare, nu respectă normele și standardele tehnice admise cu privire la folosirea rațională a factorilor naturali.

Deși fapta nu este săvârșită cu intenția de a aduce prejudicii calității componentelor mediului, ea constituie însă o exercitare a drepturilor subiective în condiții necorespunzătoare de prudență și diligență, determinând efecte negative asupra stării naturale a mediului și reprezentând o abatere de la cerințele social-economice de ocrotire a acestuia, ceea ce antrenează pe cale de consecință, răspunderea celor vinovați.

Astfel de situații considerate ca abuzul de drept în exercitarea drepturilor subiective asupra componentelor mediului, se pot naște în legătură cu: efectuarea de tratamente de lungă durată cu substanțe fitosanitare, care afectează, vegetația și fauna; folosirea nerațională a apei de către titularii de autorizații, ducând la epuizarea resurselor de apă și la afectarea faunei acvatice; practicarea nerațională a irigațiilor care afectează solul etc.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Botnariuc, M., Vădineanu V., *Ecologie*, Ed. Didactică și Pedagogică, București 1982, p. 8.
- [2] Caballero, F., *Essai sur la nation juridique de nuisance*, Paris, 1981, p. 293.
- [3] Cosmovici, Paul, *Contribuții la studiul culpei civile, cu specială privire asupra culpei în contractele economice*, Ed. Științifică, București, 1960, p. 57;
- [4] Deak, Fr., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, București 1960, p. 193.
- [5] Despax, Michel, în *Droit de l'environnement*, Litec-Paris, 1980, p. 1036.
- [6] Duțu, Mircea, *Dreptul mediului*, Editura Ganian, București, 1993, p. 97;
- [7] Eminescu, Yolanda, *Limitele acțiunii posibile a dreptului în domeniul protecției*

³⁸ Mircea Duțu, *op. cit.*, p. 156.

mediului înconjurător, revista „Studii și Cercetări Juridice” nr. 4/1976, p. 352.

[8] Girod, P., *La reparation damage ecologic*, These, Paris, 1974, p. 13.

[9] Martin, G., *Indemnization des dommages ecologique*, Paris, 1977, p. 261.

[10] Popescu, T. R., P. Anca, *Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 183.

[11] Prieur Michel, *Droit de l'environnement*, Daloz, 1991, p. 1034-1041

[12] Sion, Ion Grigore, *op. cit.*, p. 128.

[13] Stătescu, C., Bîrsan C., *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, Ed. ALL., București, 1994, p. 134).